

OVER BIDDEN GESPROKEN

praktisch "werkmateriaal"

Kinderen leren bidden - thuis, op school, in de parochie -: het blijft moeilijk. Elders in dit nummer (zie het artikel van Hans Sterk) kunt U daarover een aantal meer reflexieve beschouwingen lezen. In deze bijdrage wordt U een overzicht gegeven van vooral "praktisch werkmateriaal".

PROJEKTEN

802

bidden ... ga er maar aan staan!

besteladres: Katechetisch Centrum
Ploegstraat 1
5615 HA
EINDHOVEN
(040) 43 50 45

Veel mensen hebben moeite met het "geautomatiseerde bidden" thuis en in de kerk, hetgeen geleid heeft tot een vervaging van de betekenis ervan. Dit projekt probeert het verhaal van Gods gerechtigheid opnieuw inhoud te geven en verder te vertellen, en telt vier hoofdstukken:

- * wat is bidden, waarom bidden mensen?
- * de wijze waarop Jezus bad;
- * kinderen kritisch leren omgaan met bidden;
- * toepassing van wat de kinderen hebben geleerd: elke groep maakt zijn eigen gebedenboek, waaruit de rest van het jaar gebeden kan worden.

Bij het projekt (onderdeel van *Veldboeket*) hoort een bijlage, "Bidden": daarin staat een aantal aanwijzingen gebeden; een noodzakelijk "vooraf" projekt.

1038

stil eens even

besteladres: Werkgroep DKK
Nijmegen Prof.
Molkenboerstraat 7
6524 RM NIJMEGEN

In dit projekt wordt geprobeerd "een sleutel te vinden naar de deur van de stilte". Die sleutel ligt in de houding die Je aanneemt: lichaamshouding. innerlijke houding. gebedshouding. Het projekt telt drie hoofdstukken:

- * kinderen laten ervaren wat stilte is. dat er verschillende soorten van stilte zijn en waartoe de stilte kansen kan bieden;
- * kinderen laten ervaren. hoe ze in 't lichaam gevoelens uitdrukken. ook naar anderen. en hoe in gebedshoudingen gevoelens worden

uitgedrukt;

* wat beleven mensen die bidden en wat kunnen we zelf beleven?

1114

God heeft een naam: Onze Vader

besteladres: Dienst Katechese
Monplaisir laan 51
1130 BRUSSEL
(08) 32 22 42 78
51

Doel van dit project is. kinderen christelijke levenswaarden te laten ontdekken. die in relaties met anderen een diepe zin aan het leven geven; en kinderen de waarden van stilte. bezinning en gebed te laten ervaren. Het project werkt zeven thema's uit, parallel aan de zeven beden van het Onze Vader, gesymboliseerd in een zevenarmige kandelaar. Na telkens een korte "uitdiepingsgedachte" voor de leerkracht. volgen suggesties om in de groep mee te werken. Het geheel sluit' met aanzetten voor een viering.

1133

mensen en oefenen

besteladres: Katechetenberaad
Amsterdam IJselstraat 81
1078 CG AMSTERDAM
(020) 76 78 73

Doel van dit project is, kinderen iets te laten vermoeden van de betekenis van de drie centrale oereningen in de godsdienst: bidden, vasten en het geven van een aalmoes.

Met name hoofdstuk twee van dit project gaat over bidden. Verspreid over het project zijn inrormatieve toelichtingen te vinden bij de beden van het Onze Vader.

1200

bidden, gewoon doen

besteladres: Gooi en Sticht (i.s.m. KPC)
Vaartweg 51
1211 JE
HILVERSUM
(035) 4 81
46

Dit project probeert vanuit een ordening van ervaringen rond het bidden deze ervaringen aan te vullen met gegevens uit bijbel en traditie. Daardoor worden de kinderen uitgedaagd tot verbreding van hun gebedsbeleving en worden ze geconfronteerd met de konsekventies van bidden. Het project waarin een model voor een ouderbrief is opgenomen verloopt in vier fasen:

* kinderen en leerkrachten vertellen elkaar over hun ervaringen en

- opvattingen met/over bidden;
- * deze ervaringen en opvattingen worden geordend en middels bijbelse verhalen in kinderliteratuur verdiept;
  - * het Onze Vader als gebed, dat konsekventies heeft voor je doen en laten;
  - * viering van de opgedane ervaringen in gedichten, lied en dans.
- Bij dit projekt worden door de KRO enkele geluidscassettes uitgegeven.

1208

het lieveheersbeestje

besteladres: Gooi en Sticht (i.s.m. KPC)
Vaartweg 51
1211 JE
HILVERSUM
(035) 4 81
46

Uitgaande van ervaringen en belevingen van kinderen wordt geprobeerd op een symbolische manier te appeleren aan de verbeeldingskracht van kinderen. om op deze wijze voorwaarden tot bidden te scheppen.

In vijf "stip-stappen" - afgesloten met een feestelijke viering - wordt een groot aantal thema's rond het verhaal van het Lieveheersbeestje uitgewerkt:

- * wie niet bang is durft dichterbij te komen;
- * door stil te staan bij de dingen, hoor je meer;
- * met voelsprietten kun je nog meer horen en zien;
- * soms kun je je gedragen voelen;
- * als je je helemaal laat dragen, word je zo licht dat Je kunt vliegen.

Bij het projekt is een model voor een ouderbrief opgenomen; bij de KRO is een aantal geluidscassettes verkrijgbaar.

1300

aandachtig leven

besteladres: Werkgroep
Samenspel
Oude Postweg
57 7557 DA
HENGELO
(074) 42 84 26

De bedoeling van dit projekt is, dat kinderen kunnen vertellen hoe en waarom Jezus bad en wat de betekenis voor hen kan zijn van de bede "Onze Vader die in de hemel zijt". Het onderbouw-projekt is opgebouwd uit een viertal lessen rond het vermogen om gevoelens en belevingen, die we al biddend aan God kunnen voorleggen. Het aksent ligt daarbij op bidden als kommuniseren. In de arsluitende les maken de kinderen kennis met het Onze Vader. Het bovenbouwprojekt besteedt ook uitdrukkelijk aandacht aan verschillende manieren (houdingen) van bidden.

De projekten starten met een algemene inleiding die kan dienen als

aanzet voor een teamgesprek over de "verdamping" van de dieptedimensies in ons bestaan, en sluiten met vieringssuggesties.

1401

beloofd blijft beloofd

besteladres: Zwijsen
Postbus 805
5000 AV
TILBURG
(013) 35 36 35

In dit deel van *Beloofd blijft beloofd* komt als voorbeeld van christelijke levenspraktijk bidden aan de orde: katechese rond bidden in het kader van de basisschool. Als uitgangspunt is gekozen: overal ter wereld bidden mensen. Het aangrijpingspunt is: bidden is een zeer verbreide, menselijke werkelijkheid; bij alle wereldgodsdiensten kom Je het verschijnsel tegen. Het leerlingenboek laat deze blikrichting duidelijk zien: verschijnselen als gebedsruimtes, heilige plaatsen, gebedsteksten, -voorwerpen en -houdingen in islam, Jodendom, boeddhisme, christendom in oosten en westen. De eigen aksenten die bidden in de tradities van Jodendom en christendom heeft hebben daarbinnen een plaats gekregen.

In les 1 t/m 6 komt bidden als verschijnsel aan de orde: wat is er van bidden te zien en te horen? Les 7 t/m 8: wat is de kern van bidden? In les 10 komen enkele belangrijke inhouden van bidden aan de orde; les 11 en 12 gaan over enkele mensen die een voorbeeld zijn in bidden en in leven. Onder hen neemt Jezus van Nazaret een bijzondere plaats in.

1430

met open handen

besteladres: Katechetenberaad Amsterdam
IJselstraat 81
1078 CG AMSTERDAM
(020) 76 78 73

Het doel van dit project is kinderen te leren voor hun omgeving door luisteren, zien en voelen zoekenderwijze een plaats en houding te vinden. bestaat uit vijf stappen:

- * verkenning en oriëntatie;
- * middels kijken en luisteren stilstaan bij de dingen
- * "voelen" (in zintuiglijk en sociaal opzicht);
- * ervaringen van dragen, gedragen worden en je gedragen voelen;
- * "vliegen met het Lieveheersbeestje" (zie nr. 1209).

Naast het "rode-draad-verhaal" worden per stap werksuggesties gegeven in de vorm van verhalen, spelmogelijkheden, gedichten, liederen, suggesties om te doen. Aan het project zijn drie werkbladen toegevoegd.

OVERIGE PROJECTEN

Niet meer verkrijgbare en wat oudere projecten, die mogelijk nog tegen betaling van fotokopiekosten kunnen worden besteld:

12 bidden (1971)

Werkgroep Nijmegen
Heyendaalseweg 300, 6525 SM NIJMEGEN
080) 55 80 29.

80 in gebed (1975)

Katechetisch Centrum
Azalealaan 66, 5701 CM HELMOND, (04920) 3 58 31.

102 leren luisteren, leren bidden (1974)

Werkgroep Rotterdam
Slinge 775, 3086 EZ ROTTERDAM, (010) 4 81 96 15.

127 omgaan met god (1974)

H.Revenberg
Loerikseweg 12, 3991 AD HOUTEN, (03404)84712

128 om stil van te worden (1974)

Pastoraal Centrum
Jodenstraat 4, 6166 CH GELEEN, (04494) 4 34 16.

346 stop ... luister even (1976)

Katechetisch Centrum
Postbus 10175, 5000 JD TILBURG, (013) 43 63 14.

530 over bidden gesproken (1978)

Katechetisch Centrum
Marktstraat 20, 5401 GH UDEN, (04132) 6 64 90.

622 luisteren naar het leven (1979)

Katechetisch Centrum
Postbus 10175, 5000 JD TILBURG, (013) 43 63 14

GEBEDENBOEK.JES

J.Klink, *Niet in de wind niet in het vuur*
Ambo, Baarn, 1974

Na een inleidende beschouwing over vragen rond gebedsopvoeding volgen enkele gesprekjes met kinderen over bidden. Daarna voorbeelden van gebeden met, van en voor kinderen en enkele gedachten over psalmen en over het omgaan daarmee in aanwezigheid van kinderen. Tenslotte enkele "bijbelse gebeden voor gezin en gezinsdienst".

Inge Lievaert, *Nieuwe kindergebeden*.

Zomer en Keuning, Wageningen, 1976.

Een boekje als hulpmiddel om kinderen zelf te leren bidden, zowel de Jongsten als de wat oudere kinderen (6 tot 10 Jaar). Eigentijdse morgen-, avond-, en tafelgebeden, gebeden die betrekking hebben op de christelijke feestdagen verjaardagen, vader- en moederdag, voor de zieken, voor mensen uit de Derde Wereld, voor in het donker, na een dagje uit enz. De kindergebeden zijn alle in eenvoudige dichtvorm gesteld en zijn bedoeld om gemakkelijk uit het hoofd te kunnen leren. Behalve "persoonlijke gebeden" staan er ook in die bestemd zijn voor groepsgebruik.

P.Hoekstra, *Gebeden voor elke dag; voor de nacht; zondag; voor het eten.*

Gideon, Hoornaar, 1976.

Vier kleine boekjes met veel illustraties en korte gebedjes voor bij het eten, slapen gaan, de zondag en gewoon voor, elke dag. Voor kinderen vanaf ongeveer 7 jaar, die ze zelf kunnen lezen.

J.Hoeberechts, *God. ik heb een verrassing voor u.*
Gottmer-Haarlem/Altiora-Averbode, 1977

Geen vroom leesboekje, maar een "praat- of denkboekje" voor kinderen van 7-10 Jaar. Na elk gebedje kunnen ze even nadenken en proberen zelf iets met eigen woorden te formuleren. De kinderen moeten zelf al wel wat kunnen lezen; ouders zouden "in de buurt" moeten zijn om er met hun kinderen over te kunnen praten en om samen tot bidden te komen. Bij een aantal gebedjes plaatste de samensteller ook de reactie van ouders. Het boekje bevat gebeden over een dagje uit, de natuur, ruzie, doodgaan, ziek zijn, mensen die hongerlijden enz. Achterin ligt een los katern van 16 blanco pagina's waarop kinderen hun eigen gebeden kunnen schrijven en lezen. Frisse opmaak met leuke illustraties.

Mary Batchelor. Als ik bid en praat met God, Kindergebeden.

Ned. bew. Wim Ramakers

Voorhoeve, Den Haag, 1978.

Een prachtig uitgegeven boek met gebeden speciaal voor kinderen gekozen om thuis, op school of in de kerk te gebruiken. Er is steeds een eenheid van twee bladzijden gevormd waarop een aantal gebeden zijn samengevoegd over een onderwerp dat kinderen aanspreekt en verband houdt met hun eigen leven en ervaringen. Foto's en illustraties zullen vooral de kleinste kinderen - die nog niet kunnen lezen- aanspreken. Het boek leent zich voor gebruik in het gezin door ouders/opvoeders samen, en/of op school en in de kerk. Mede vanwege het feit dat ook "christelijke gebeden uit vorige eeuwen" zijn opgenomen omdat zij "deel uitmaken van onze geestelijke erfenis" is een wat kritisch gebruik van dit boek wel gewenst.

Gie Laenen, *Zeg het maar. Een gebedenboek voor kinderen en jongeren en voor al degenen die willen bidden.*

Lannoo, Tiel/Amsterdam, 1978.

Dit boek is een aanloop, "een weggetje om de eerste stappen te zetten". Geen moeilijke woorden, geen formules: maar wel erop uit kinderen te laten zeggen wat hen op het hart ligt. Het boek bestaat uit drie gedeelten: 1) alleen: gebeden die overal en altijd alleen gebeden kunnen worden; 2) samen: tien psalmen als vertrekpunt om samen te bidden; 3) vieringen: luisteren, doen, zeggen en meemaken van allerlei gebeurtenissen die samen gevierd kunnen worden. De linkerpagina's helpen het kind om woorden voor zijn gedachten te vinden; de rechterpagina's als het niet dadelijk die woorden kan vinden. Voor kinderen vanaf ongeveer 10 jaar.

Jef Snaet e.a., *Bidden thuis. Gezinsgebedenboek.*

Patmos, Antwerpen/Amsterdam, 1980.

Wie van bidden in het gezin een goede gewoonte wil maken, vindt in dit boek een soort stramien. Het bestaat uit drie delen: bidden dag-in-dag-uit, bidden door het gehele jaar, bidden doorheen het leven. Het boek bevat geen speciale kindergebeden; het samen bidden in het gezin staat centraal.

Christa Gäbler, *Bidden is gewoon. Gebeden voor kinderen van 4 tot 6 Jaar en hun opvoeders.*

Meinema, Delft, 1983.

Doel van dit gebedenboekje is, bij kinderen van 4 tot 6 jaar hoop en vertrouwen in God te wekken en te koesteren. Met opzet zijn de gebeden kort gehouden, en zijn zowel berijmd als niet-berijmd. De voorbeeldgebeden zijn zo "open" mogelijk opgesteld; geen "formule-gebeden". Een keurig verzorgd boekje met aardige illustraties en een goede inleiding van de schrijfster; een boekje dat ouders/opvoeders kan helpen om samen met kinderen te leren bidden.

C.Adema, *God, ik heb een vlinder gezien*

Gooi en Sticht, Hilversum, 1984

Een gebedenboekje met gebeden voor kinderen, verzameld uit de ouderbladen van de werkgroep Twente-Salland, bisdom Groningen en de Kinderbron. De gebeden zijn voorbeelden van hoe het kan, hulpmiddelen om kinderen zelf met eigen woorden te leren bidden. Gebeden over o.a. "alles wat je ziet en hoort", het Onze Vader, bij het opstaan, slapen gaan, voor en na het eten, vrede, emoties, grote feesten in de kerk en bijzondere dagen. Goed verzorgd en met gekleurde illustraties en bladzijden om kinderen zelf gebeden te laten opschrijven. Voor kinderen vanaf ongeveer 8 jaar.

A.Winn, *Dag lieve Heer. Een boek met gebeden voor kinderen*

Ned. bew. P. Hoekstra, Gideo, Hoornaar, 1984.

Een gebedenboek in de trant van "Het boek van ikke" enz. met ruimte voor prentjes en plaatjes die kinderen zelf kunnen inplakken. Berijmde voorbeeldgebeden over God Onze Vader, morgen/avondgebed, tafelgebeden, verjaardag, dieren, school, seizoenen, schepping/natuur.

Leuke illustraties (kleur) die (kleinere) kinderen wel zullen aanspreken.
Eenvoudig taalgebruik.

Joke Verweerd, *Handen samen. ogen dicht*
Boekencentrum, Den Haag, 1986

Eigenlijk zou achter de titel van dit boekje een vraagteken moeten staan. Immers, er wordt vooral in benadrukt dat bidden heel wat meer is dan "handen samen, ogen dicht", of het klakkeloos nazeggen van formulegebeden. Het boekje wil nieuwe impulsen geven voor een gebedsopvoeding aan kinderen, waarin ze hun gevoelens en belevingen kwijt kunnen, en op gewone alledaagse wijze leren "praten met God". Hoewel de wereld er zeker niet iedere dag zo rooskleurig uitziet als in het algemeen in dit boek wordt gesuggereerd, is het een bruikbare handreiking om kinderen in eigen, verstaanbare woorden te leren bidden.

Gerard van Holstein, *Vlinder je mee? Bidden en vieren met groot en klein.*
Gooi en Sticht, Hilversum, z.j.

Dit boek bevat een aanbod van materiaal voor liturgische vieringen met kinderen. Het biedt bouwstenen in verschillende varianten en combinaties: openingen, gebeden, verhalen, voorbeden enz. Bij het schrijven ervan had de auteur vooral kinderen op het oog; "maar toch ook steeds met volwassen mensen in de buurt". Een rijke bron voor wie thuis, op school of in de kerk biddend bijeen wil zijn met groot en klein samen.

BROCHURES, KURSUSMATERIAAL, DIA'S

Drie keer wijzer

Malmberg, Den Bosch, z.j. (1886)

Een praktische brochure, vol met suggesties en handreikingen voor vieringen, kindergebeden en mogelijkheden voor het vertellen van bijbelverhalen. Deel 2, de gebedswijzer, wordt ingeleid door enkele behartigenswaardige opmerkingen over bidden met kinderen. Daarna volgen meer dan 30 bladzijden geïmproviseerde kindergebeden voor alle groepen en rond talloze invalshoeken. Een rijke bron voor een "gebedsotheek" (blz. 102). Voor een uitgebreidere bespreking zie SG 40(1886)8, 160.

Weg van bidden

Katechetisch Centrum, Venlo/Blerick, 1883.

Een werkgroep van Noord-Limburgse distriktskatecheten werkte ruim anderhalf jaar aan de samenstelling van een cursus, waarmee zij de helpende hand willen bieden aan ouders en leerkrachten/pastores bij de gebedsopvoeding van kinderen. De cursus bestaat uit 4 bijeenkomsten van twee uur. Opzet:

1. Deelnemers laten ontdekken, dat ze bij het kiezen van een gebed vanuit een bepaald Godsbeeld te werk gaan;

2. Sporen van God en naar God ontdekken;
3. Opsporen waar in feite de huiver voor bidden zit, maar ook aldoende ontdekken en samen gebeden maken;
4. Leerkrachten, ouders en pastores helpen langs de weg van de praktische inoefening zelf kindergebeden te maken.

Het cursusboek - waarin een groot aantal gebeden en teksten is opgenomen - is bedoeld als draaiboek voor de cursusleid(st)er.

Bidden is als
ademen. Docete,
Utrecht, z.J.

De meditatie/diaserie (20 dia's begeleidend tekstboekje) is bedoeld uit te wisselen over bidden. De delen:

- bidden is als ademen: een bezinnende tekst, samengesteld uit g~dachten in Psalmen;
- bidden is een worsteling: gedachten om naar aanleiding van de dia's een gesprek te voeren over bidden;
- ter overdenking: een aantal richtvragen voor een gesprek nadat de dia's gezien zijn.

De diaserie werd naar een idee van Peter Wols Henk Evertzen. De bijbehorende teksten zijn door Ernst Thuring en Mario de Groot